

Obama en het einde van de Amerikaanse supermacht

André Mommen

Het wonder is geschied: Obama is dan toch herkozen geraakt. Maar dan wel zonder programma. Niet omdat hij zijn programma van vier jaar geleden helemaal gerealiseerd had. Maar omdat hij slechts een klein deel van de beloofde hervorming kon doorvoeren. Vooral door verzet vanuit zijn eigen Congres. Vraag blijft dus open wat Obama de komende vier jaren in het Witte Huis zal doen. Zal hij vorm geven aan een nieuw buitenlands beleid nu de macht van de Verenigde Staten tanende is en de noodzakelijk binnenlandse hervormingen niet langer kunnen wachten? Of zal hij de komende vier jaren van zijn tweede presidentstermijn gewoon “uitzitten”?

Het grote probleem voor Obama is – en dat was vier jaar geleden ook al zo – dat zijn land in twee elkaar bestrijdende blokken verdeeld is. Het Democratische kiezersblok bestaat uit de bewoners van de grote steden aan de Amerikaanse oost- als westkust en rond de grote meren. Dat zijn in de regel veelal Spaanstalige en zwarte kiezers. Het zijn veelal ook (kans)arme kiezers die in de grote steden wonen. Sommigen zijn Amerikanen van slechts recente datum. De hoger opgeleide blanken steunen ook de Democraten, terwijl de blanke middenklasse in de buitenwijken nu overwegend Republikeins stemt. Voorts behoort het landelijke Amerika, waar ooit de cowboy en de bijbel heerste, tot het Republikeinse kamp.

De presidentsverkiezingen worden ook vandaag nog gewonnen of verloren in de zogenaamde “swing states”. Deze “swing states” liggen grotendeels in het overgangsgedebied tussen beide electorale blokken. Wie de meeste “swing states” binnenhaalt, die wordt president. Welnu, Obama behield alle staten die hij al in 2008 veroverde, op twee “swing states” na, nl. Indiana en

North Carolina. Dat leverde hem uiteindelijk in totaal 332 kiesmannen op tegen slechts 206 voor tegenstrever Mitt Romney. Een mooie meerderheid dus. Maar in stemmenpercentages was Obama’s meerderheid gekrompen tot slechts 2,4 procent. Voor een opnieuw verkozen president is dat eerder dunnetjes. Maar achter deze statistieken gaan wel belangrijke demografische verschuivingen schuil. Het aandeel van de etnische groepen op de totale bevolking stijgt voortdurend, waardoor de Republikeinen electoraal steeds meer terrein dreigen te verliezen. De macht van de protestantse blanke man die tot voor kort de politiek bepaalde, krimpt dus. Men zou daarom mogen verwachten dat de Grote Coalitie van etnische en seksuele minderheden, vrouwen en jongeren zonder veel tegenkantingen via de Democraten de grote beleidslijnen uitzet.

Daar is echter alsnog niet veel van te merken. Gewoon omdat de Democraten wel het Witte Huis mogen bezetten, maar in heel wat staten en instellingen hebben de Republikeinen de macht alsnog kunnen

behouden. De dunbevolkte agrarische staten in het Midden-Westen bepalen bijvoorbeeld grotendeels de machtsconfiguratie in de Senaat. Zij vaardigen per staat evenveel (twee) senatoren af als de volkrijke grote staten. Het is precies hier dat de Tea Party en het christelijk fundamentalisme zich een weg heeft weten te banen. Dat zijn ook deze kiezers die zich massaal laten registreren, dus ook gaan stemmen. Men mag dus stellen dat het Amerikaanse platteland en de kiezers uit de kleinere steden een progressieve meerderheid in de weg staan. Maar voor hoe lang nog? Zo is er reeds sprake van een lichte kentering in deze machtsconfiguratie. Want de Republikeinen behielden onlangs nog wel hun meerderheid in het Huis, maar het lukte ze weer niet om de meerderheid in de Senaat te heroveren. Ze verloren niet alleen in als Democratisch bekend staande staten Maine en Massachusetts maar ook in overwegend Republikeinse staten als Missouri en Indiana een senaatszetel. In Wisconsin werd zelfs de openlijk gay kandidaat Tammy Baldwin verkozen. Dat opent perspectieven voor de Democraten

voor een verdere modernisering van de huwelijkswetgeving.

Op buitenlands vlak is de Amerikaanse politiek compleet vastgelopen. Obama heeft hier de voorbije vier jaren geen beweging in kunnen krijgen. Irak is een onmogelijk dossier gebleken. De komende aftocht uit Afghanistan mag men als een militaire nederlaag beschouwen. De Palestijnse kwestie ligt nog altijd te rotten. Mag Obama hopen dat na de komende parlementsverkiezingen in Israël de bordjes zullen worden verhangen? Allicht niet. Een mogelijk vergelijk met de Palestijnen wordt voorts kundig gesaboteerd door de veronderstelde nucleaire dreiging vanuit Iran. De val van Mubarak in Egypte en de machtsovername door de Moslimbroeders aldaar hebben Washington een trouwe bondgenoot gekost. De burgeroorlog in Syrië heeft voor nog meer instabiliteit in de regio gezorgd. In het Midden-Oosten draait uiteindelijk alles toch om aardolie. Onder de kopers van die aardolie bevinden zich nu ook China en India. Beide opkomende machten zijn niet bepaald vrienden van Washington.

China is inmiddels de tweede economische macht in de wereld geworden en het heeft Japan, dus de Amerikaanse bondgenoot in het Verre Oosten, al gemarginaliseerd. China bouwt zelf aan een grote oorlogsvloot om de eigen kustgebieden én de aanvoerroutes van olie en grondstoffen te beveiligen. Al geruime tijd geleden heeft Obama daarom aangekondigd dat vooral de relatie met China de komende tijd alle aandacht zal verdienen. Men mag daarom aannemen dat hierdoor ook de Amerikaanse aandacht voor Europa verder zal verslappen, waardoor Duitsland dan weer meer ruimte zal krijgen om het eigen economisch gewicht binnen de Europese Unie politiek én militair te verzilveren. Met als gevolg verder verlies van Amerikaanse invloed in Europa en dus ook een mogelijke uitdoving van de NAVO als wapenschild van Washington.

Dezelfde problemen zal Obama de komende jaren met Latijns Amerika hebben wegens de opkomst van Brazilië. De economische groei in de regio zal zich verder concentreren rond Mercosur, een vrijhandelsassociatie opgericht door Brazilië. Waardoor Washington onvermijdelijk verder aan politieke invloed zal inboeten. Brazilië vormt immers samen met China

binnen de BRIC niet alleen de spil van de zuid-zuid-handelsrelaties, maar ook van de zich vormende economische tegenmacht in de wereld. Beide opkomende landen kennen een snelle economische groei en boeken forse overschotten op hun handelsbalans, wat aanduidt dat ze de oude industriële blokken (Japan, West-Europa, Noord-Amerika) snel zullen inhalen.

Obama wordt de komende tijd ongetwijfeld meegezogen in economische en financiële ontwikkelingen die hij allerminst kan beheersen. Als de Amerikaanse werkloosheid niet verder daalt, dan zal het consumptief niveau onvoldoende blijven om de vraag naar goederen en diensten te vergroten. Obama's kiezers zullen echter verwachten dat hij de consumptieve vraag stimuleert. Dat kan op twee klassieke manieren – of een combinatie van beide – gebeuren door de belastingen voor de middengroepen verder te verlagen, of door geld in de economische kringloop te pompen. Noch het ene, noch het andere hebben in het recente verleden bewezen duurzame effecten te kunnen sorteren. En de onmogelijkheid van deze aanpak is inmiddels ook in zicht gekomen. Met een staatsschuld van 52.000 dollar per hoofd van de bevolking is de budgettaire rek er grotendeels uit. Alleen bezuinigingen en nieuwe belastingen (in totaal 700 miljard dollar) kunnen de “begrotingsafgrond” in januari a.s. mogelijk afwenden.

De Verenigde Staten zullen daarom ook op hun militaire uitgaven fors moeten bezuinigen. Hetgeen dan weer de interventiemogelijkheden in vooral Azië zal beperken. Dus moet Washington op korte termijn nieuwe of andere relaties aangaan met opkomende grote spelers als India en China. Pakistan, dat Osama Bin-Laden onderdak verschaft, is immers een onbetrouwbare en halfslachtige bondgenoot gebleken en mag daarom worden gedumpt. Aan dat dossier zal Obama de komende jaren echter een zware kluit hebben. Ook al kan Obama eventueel Pakistan inruilen voor India als bevoorrechte bondgenoot in de regio. Dat is evenwel geen goede oplossing, want Pakistan zou dan wel eens noodgedwongen in de armen van China kunnen vluchten.

Al geruime tijd dringt Washington bij Peking aan om de Chinese munt te revalueren om zo de Chinese exporten duurder te

maken. Of dat laatste uiteindelijk ook zal gebeuren en dan het gewenste effect zal hebben, blijft onduidelijk. China exporteert vooral industriële consumptiegoederen naar de Verenigde Staten, maar het land is de laatste tijd ook bezig om zelf diverse kapitaalgoederen te produceren en die te exporteren. Vooral dan in eerste instantie naar Afrika. De tijd is echter nabij dat het Chinese exportpakket voldoende divers zal zijn om aan de Amerikaanse druk te weerstaan. China heeft inmiddels de handelsrelaties met Duitsland uitgebouwd en er zijn plannen om ook in Europa te investeren. De Chinese overname van Volvo twee jaar geleden is er een voorbeeld van.

Of de Verenigde Staten op de iets langere termijn nog lang een quasi monopolie in de wapenindustrie zullen weten te behouden, is onzeker. De wapenuitgaven waren tot voor kort de motor van de Amerikaanse kapitaalsaccumulatie. Ook hierin is de klad gekomen. Er wordt immers bij de bondgenoten steeds meer op de bewapeningsuitgaven gekort, terwijl Washington zelf niet meer bij machte is om het eigen militaire apparaat op volle sterkte te behouden. “Slimme” wapensystemen die “chirurgische” ingrepen mogelijk maken, vervangen echter steeds meer de complexe zware wapensystemen bediend door veel manschappen. Dat kan aansporen tot verdere bezuinigingen op de klassieke wapensystemen.

Er mag dus oplopende werkloosheid in het Amerikaanse militair-industriële complex worden verwacht. Op zich hoeft dat voor Obama geen probleem te zijn, maar dan moet die wapensector wel omschakelen op civiele goederen en diensten. Dat kan enkel lukken door middel van grote investeringen in de collectieve sector of in voorzieningen waaraan een belangrijk deel van de Amerikaanse bevolking behoefte heeft: scholing, milieubeheer, volkshuisvesting, gezondheidszorg, stedelijk openbaar vervoer, duurzame energie, enz. Dat zijn allemaal sectoren die onderontwikkeld zijn gebleven. Het is met een dergelijk herstelprogramma dat Obama zou moeten uitpakken. Maar zal hij dat durven? De rechtse actiegroepen in de Republikeinse partij en daarbuiten hebben hem immers al vanaf het begin uitgekreten voor een socialist en een moslim. Beledigingen die bedoeld zijn om hem publiekelijk te criminaliseren,

doen het goed in de rechtse media. Want de bange blanke Amerikaan ziet de ineenstorting van het imperium en dus de eigen welvaart vooral als een duivelse machinatie. De verwachting is dan ook dat de politieke en sociale verhoudingen zich de komende tijd niet alleen verder zullen polariseren, maar ook nog verharden. Wat in het Amerikaanse Congres tot ongekende blokkades in de besluitvorming en de wetgeving kan leiden en tot grote onzekerheid in wat de internationale “gemeenschap” heet, nu het Amerikaanse imperialisme een gewonde adelaar is geworden. Een Nieuw Wereldorde zal over afzienbare tijd werkelijkheid worden, waarbij de status van de Verenigde Staten enkel die van een regionale economische en militaire macht zal zijn. Aan Obama om dat in te zien.